

JANKÓ JUDIT

MŰGYŰJTÉS: EGYGENERÁCIÓS JÁTÉK?

EGY GYŰJTŐ, EGY HALMOZÓ

ÉS A MAGYAR MŰZEUMI RENDSZER

I Bár a gyűjtéstörténet nemzetközi szinten divatba jött művészettörténeti téma és kutatási terület, sokrétűen feldolgozott, olyan finom rétegeit is vizsgálták, mint a gendervetület vagy az afrikai tárgyak bekerülése az európai vérkeringésbe, itthon viszont jobbra a műkereskedelmi indíttatású, kereskedelmi galériák által kiadott munkák válnak láthatóvá, amelyeknek nem egyértelmű a szakmai megítélésük. Pedig a látszólag esetlegesen egymás mellé került műtárgyak a jó gyűjtő keze között egyszer csak elkezdenek valami másról is szólni, és amikor a gyűjtő rájön, hogy ez bizony egygenerációs játék, mindent elkövet, hogy intézményi keretek közé juttassa „alkotását”, s ezen a ponton már szükség van a múzeumi szakemberek külső szemére. A műgyűjtemények mögött mindig ott áll egy ember szándéka, tudása, hite, és amit létrehozott, azt a köznek szeretné átadni. Hogy egy gyűjtemény szétesik vagy a kollektív memóriánk részévé válik, sokféle tényezőről múlik. Most két nagy gyűjtemény (Emőd György és László Károlyé) történetén tekintünk végig, abban a hitben, hogy mindkettő, amolyan „állatorvosi ló”-ként önmagánál többről is szól. Mindkét kollekció páratlanul gazdag, magyar vonatkozásain túl ezer szállal kötődik az európai, sőt Európán túli kultúrához és hagyományhoz. És mindkettő múzeumban kötött ki – igaz, az egyik csak ideiglenesen.

amikor a gyűjtő rájön, hogy ez bizony egygenerációs játék, mindent elkövet, hogy intézményi keretek közé juttassa „alkotását”

két nagy gyűjtemény (Emőd György és László Károlyé) történetén tekintünk végig

I A múzeumok gyűjtési elveit objektívnak és értékközpontúnak tartja a közvélekedés, a magángyűjtés ezzel szemben szubjektívnak, esetlegesnek és perifériálisnak tűnik sokak szemében, valamiképpen egy adott személy mániájának, magánemberi kapcsolatai leképeződésének, netán üzleti alapúnak. Nem feltétlenül van így, még akkor sem, ha mostanában inkább a műkereskedelem foglalkozik a gyűjtők és gyűjtemények számbavételével, rendszerezésével, kontextusba helyezésével, többnyire azzal a céllal, hogy a mai kor gyűjtőinek

A hosszú és kalandos életű, a nyugat-európai és a tengerentúli művészeti élet vérkeringésében is jelen lévő László Károly az Art Basel alapítóinak egyike volt.

*kiváló önkifejezési
forma egy
műgyűjtemény
létrehozása*

*az arab hercegek
és a nyugati
milliárdosok
múzeumot
alapítanak,
a magyar
műgyűjtők pedig
kapcsolat-
rendszerük
felhasználásával
elkezdenek
tárgyalni az
állami intézmény-
rendszerrel*

mutassanak fel példamutató elődöket a két háború közti időszakból, ráirányítva figyelmüket arra, milyen kiváló önkifejezési forma egy műgyűjtemény létrehozása. A gyűjtők mozgásban tartják a művészeti közeget, visszajelzéseikkel inspirálják a művészeket, figyelmükkel és kutatásaikkal ráirányítják a szakmai figyelmet a részletekre, és nem utolsósorban a jelentős magánkollekciók haladási iránya a múzeumok termei felé tart. Legalábbis a nagyvilágban. A világ gazdasági motorjaként funkcionáló Kínában vagy az olajból meggazdagodott arab országokban a leggazdagabbak magánmúzeum-alapítási lázban égnek. Ily módon oldják meg azt a kérdést, amellyel a kelet-európai műgyűjtő társaik is előbb-utóbb szembekerülnek, miszerint mi fog történni haláluk után az általuk létrehozott kollekcióval. Az arab hercegek és a nyugati milliárdosok múzeumot alapítanak, a magyar műgyűjtők pedig kapcsolatrendszerük felhasználásával elkezdnek tárgyalni az állami intézményrendszerrel, a bürokrácia labirintusában bolyongva futnak versenyt a múlt idővel, hogy haláluk előtt bejuttassák gyűjteményüket egy múzeum termeibe, és ne hulljon darabjaira mindaz, amivel lenyomatot szeretnének hagyni maguk után, amivel el akartak valamit mondani művészetről, irodalomról, történelemről.

¶ Ne feledjük, a világ nagy múzeumai – mint a mi Szépművészeti Múzeumunk is – magángyűjteményből alakultak.

¶ De vajon milyen a viszonya a múzeumi intézményrendszernek a magángyűjteményekhez, az adományozásokhoz, a letétekhez? Ellenállnak, befogadók, vagy ignorálják az egész kérdéskört? Problémát látnak egy-egy ilyen megkeresésében, mert nincs forrás és nincs elegendő tér, még a raktárban sem, noha a műgyűjtők nem azért akarnak adományozni, hogy minden eltűnjön egy raktár mélyén. Vagy talán nem is rajtuk múlik, egyszerűen nem alkalmas a meglévő keretrendszer, intézményi struktúra a kérdés kezeléséhez? Megfelelő emberi/

*nincs forrás és nincs
legendő tér, még
a raktárban sem,
noha a műgyűjtők
nem azért akarnak
adományozni, hogy
minden eltűnjön
egy raktár mélyén*

szakemberi hozzáállás, anyagi forrás vagy jogi háttér hiányzik ahhoz, hogy az arra érdemes műtárgyegyüttesek közgyűjteménybe kerüljenek?

¶ Emőd György az elmúlt harminc év legjelentősebb iparművészeti gyűjtője volt, a 16–17. századi újkori ötvösség és porcelán történetében megkerülhetetlen kollekciónak hozott össze.

A hosszú és kalandos életű, a nyugat-európai és a tengerentúli művészeti élet vérkeringésében is jelen lévő László Károly az Art Basel alapítóinak egyike volt. Szerzteágazó gyűjteményének legerősebb részlete a 20. század elejének avantgárd tendenciáit foglalja össze, számos olyan alkotóval, akik a magyar közgyűjteményekből hiányoznak vagy alig vannak jelen. Már egyikük sem él, de haláluk előtt mindketten sok erőfeszítést tettek azért, hogy ne essen szét a gyűjteményük. Az Emőd-gyűjteményt egy tragédia és egy muzeológus gyors reakciója végül bevitte a Magyar Nemzeti Múzeumba. Jelenleg, öt évvel a gyűjtő halála után épp a kollekciónak beletárolása zajlik, miután Emőd végrendelet és örökös nélkül halt meg, meg kellett várni az államigazgatási eljárás végét a közgyűjteménybe építés előtt. A László Károly-gyűjtemény sorsa máshogy alakult: bármennyire törekedett is évtizedeken keresztül a gyűjtő arra, hogy magyarországi múzeumba juttassa és így megőrizze gyűjteményét, 2017-ben még azt a kétszáz műtárgyat is visszakérte az örökös, ami tartós letétként tizenhárom évig a veszprémi Művészetek Házához tartozó Dubniczay-palotában volt látható. Pedig László Károly épp azért rendelkezett úgy, hogy a veszprémi temetőben helyezték vég-ső nyugalomra, mert a gyűjteménye közelében szeretett volna maradni, és azt remélte, Veszprémben állandó otthonra lennek a tárgyai. Igaz, akárcsak korábban a Kiscelli Múzeumban, Veszprémben is ideiglenes vámengedéllyel voltak a tárgyak. Svájc nem uniós ország, ezért öt év elteltével ki kell vinni a határon mindent, majd újra megkérni a vámengedélyt. Az ideiglenes vámengedélynek egyébként feltétele, hogy minden műtárgynak kiállítva kell lennie.

¶ Véletlen egybeesés, de mindkét gyűjtő 2013-ban hunyt el. Az 58 éves Emőd György jó kondícióval bírt, törődött a fizikai egészségével, rendszeresen sportolt, hetente kétszer teniszezni járt,

Emőd György
16–17. századi
újkori ötvösség
és porcelán
történetében
megkerülhetetlen
kollekciónak hozott
össze

László Károly az Art
Basel alapítóinak
egyike volt

szerzteágazó
gyűjteményének
legerősebb részlete
a 20. század
elejének avantgárd
tendenciáit foglalja
össze

az Emőd-
gyűjteményt egy
tragédia és egy
muzeológus gyors
reakciója végül
bevitte a Magyar
Nemzeti Múzeumba

a László
Károly-gyűjtemény
sorsa máshogy
alakult

még azt a kétszáz
műtárgyat is
visszakérte
az örökös, ami
tartós letétként
tizenhárom évig
a veszprémi
Művészetek
Házához tartozó
Dubniczay-
palotában volt
látható

Emőd György egy később a gyűjteményébe került 17. század végi augsburgi ezüsttálat vizsgál
A felvétel az 1990-es években készült. Magyar Nemzeti Múzeum

de nem tudta feldolgozni, hogy betörtek hozzá. Műtárgyakkal telezsúfolt lakásába a fődémet áttörve hatoltak be. Nagyon megviselte, hogy az elkövetés módjából és az eltulajdonított tárgyak listájából, abból, hogy mit vittek el, és mit hagytak ott, arra lehetett következtetni, hogy őt magát és gyűjteményét is jól ismerő személy lehetett a tippadó, sőt akár az elkövető is. Képtelen volt ezt a tényt feldolgozni, üldözési mánia hatalmasodott el rajta, nem tudta túltenni magát a történeten, depresszióssá vált.

¶ A betörés felerősítette benne azt a korábban is megfogalmazódó készletet, hogy letéti szerződéssel a Magyar Nemzeti Múzeumban helyezze el a gyűjteményét. Az intézményválasztás nemcsak a kollekciónak a tematikája miatt tűnt logikus lépésnek, hanem amiatt is, mert hosszú ideje szakmai barátságot ápolt a múzeum munkatársával, Kiss Erikával, gyakran mondogatta neki félig viccesen, félig komolyan: „Erika, végül úgyis maga örököl utánam.” Hogy mennyire nem tréfának szánta ezt a frappáns mondatot, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy halála előtt közösen gondolkoztak az intézmény jogászával, miként lehetne a gyűjteményt a múzeumban elhelyezni. Egy olyan letéti szerződésről tárgyaltak, amiben a letéti tárgyak listáját bizonyos időszakonként, évente-kétévente felülvizsgálják, így lehetőséget biztosítottak volna arra, hogy bizonyos tárgyakat visszavonjanak vagy kicseréljenek. Hamar kiderült, a jogi háttér nem megfelelő, és időre lett volna szükség a megoldások kidolgozásához, ám a gyűjtő öngyilkossága miatt erre már nem maradt lehetőség. A múzeum jogászával szóbeli megállapodásokat hoztak, de érvényes, írásban rögzített megegyezés nem született.

¶ „Emlékeim szerint Saphier Dezső mutatott be minket egymásnak a Nagyházi Galéria egyik árverésén, valamikor az ezredforduló táján. Csaknem tizenöt évig járt be hozzám a múzeumba – meséli Kiss Erika. – Gyakran jártam árverési anyagot szemlézni Németh Annamáriával, az újkori ötvös-gyűjtemény korábbi vezetőjével, aki mellett a pályámat elkezdtem, belenőttem a műkereskedelembé, megismerkedtem a szereplőkkel. Több gyűjtő hívott, nézzem meg a gyűjteményét, amit mindig megtiszteltetésnek fogtam fel.

egy olyan letéti szerződésről tárgyaltak, amiben a letéti tárgyak listáját bizonyos időszakonként, évente-kétévente felülvizsgálják

18–19. századi festett zománcdíszes szelencék Emőd György egykori gyűjteményéből
A hagyatéki leltár felvétele során készült kép. Magyar Nemzeti Múzeum

a múzeumi világ és a műkereskedelem két külön szakma, eltérő síneken futnak, még ha össze is ér néha ez a két világ

Ismerek persze magam is olyan közgyűjteményt, ahol nem szívesen látják a műkereskedelem szereplőit, de én mind a múzeum, mind a magam részéről alapfeladatnak tartottam a felbukkanó tárgyakat megnézni, véleményezni. Nem zárkoztam el a gyűjtőkkel való személyes konzultációktól, ha behoztak valamit és szakértői segítséget kértek, nyitott voltam a konzultációra minden esetben.” Emőd György megosztó személyiség volt, de a kapcsolatukat végig korrekt és inspiráló együttműködés jellemezte. A múzeumi világ és a műkereskedelem két külön szakma, eltérő síneken futnak, még ha össze is ér néha ez a két világ. Minden szereplőnek tudnia kell, melyik szerepkörben játszik a színdarabban. Kiss Erika sokoldalú, tehetséges emberként emlékszik rá, lenyűgöző vizuális memóriával és tárgyfelismerő képességgel, műgyűjtői tevékenysége mellett színházi emberként, színész-rendezőként, műfordítóként, dramaturgként dolgozott. „A legjobb értelemben vett alkotó embert ismertem meg személyében, ugyanakkor én is érzékeltem a bizalmatlanságát, ami a végén teljesen elhatalmasodott rajta.” Rendszeresen bevitte a múzeumba megmutatni az újonnan megszerzett tárgyakat, kikérte a művészettörténész véleményét. Külföldön is felkutatata a Magyar Királyság ötvösművészete szempontjából érdekes műkincseket, mindent nyilvántartott, számítógép használata nélkül cédulázott, jegyzetelt – ezek feldolgozása is a múzeumra vár.

széles körű tárgyi tudással és olyan szakkönyvtárral, amelyet bármelyik témával foglalkozó szakintézmény megirigyelhetne

¶ Kiss Erika a szakértő gyűjtő prototípusának nevezné Emőd Györgyöt, széles körű tárgyi tudással és olyan szakkönyvtárral, amelyet bármelyik témával foglalkozó szakintézmény megirigyelhetne. Nemcsak a hazai, de az európai műkereskedelemnek is ismert alakja volt, mindenfelé felbukkant aukciókon a világban, és a nagy házak mindegyikében kiemelt ügyfélként kezelték. Begyűjtötte a katalógusokat, kiállításokra járt, nemcsak műkereskedelmi kapcsolatai voltak, Európa

Jelenleg a gyarapodási naplóba vétel zajlik, mintegy ötszáz ötvöstárgyat és több mint ezer kerámiát vesznek fel, egyben tartva az anyagot, hogy később is visszakövethető legyen.

Műtárgy-nyilvántartási azonosító: **309566**
Gyűjtemény-nyilvántartási azonosító:

Rendeltetés és tárgyfajta:
HASZNÁLATI TÁRGY; TÁPLÁLKOZÁSI TÁRGY; EDÉNY
füszertartó.

Jogi helyzet:
LOPOTT

Alkotó(s):
készítő: Krautz (Krautz), Alexander (? - 1678)

MEGNEVEZÉS: Besztercebányai barokk figurális fűszertartó, 1650 körül

KOR: 1650 körül

ANYAG: ezüst

TECHNIKA: domborított, vésett, tűzaranycsiszolt

MÉRET: 14,50 cm

LEÍRÁS: Domborított, vésett és őrölt elemekkel kiegészített ezüst edény, részben tűzaranycsiszolt. Kartjain lapos téglaperegen domborított állású növénymintás talp, közepén kiemelkedő szár, melyet lent lehajló akantuszlevelek borítanak. A száralatti puttófigura alkotja, bal karján és derekán átvetett lepel, fejével és felémelt jobbkarjával a három kagylót mintázó talpát tartja. A kagylók között, középen gömbön álló mezei (puttó), baljában botfal, jobbujában galambbal.

JELZÉS: jelzett (?)

KELTÉSKÉZÉS HELYE:

Besztercebánya

Az Emőd György gyűjteményéből 2013 februárjában ellopott 17. századi fűszertartó kartonja, amelyet a Forster Gyula Nemzeti Örökségvédelmi és Vagyongazdálkodási Központ állított ki Magyar Nemzeti Múzeum

számos múzeumába bejáratos volt. Jól beszélt németül, amikor Helmut Selingnek, a nagy augsburgi jegykönyv szerzőjének születésnapját tartották, őt is meghívták. „Szakmai együttműködésünk, tapasztalatcserénk a múzeum számára is gyümölcsözőnek bizonyult, ő szólt nekünk például a Herzog-gyűjtemény ötvösanyagának New York-i aukcionálásáról, mert a Christie's őt előre értesítette, és így nyertünk egy hetet, sikerült pénzt szerezni a megvásárlására.”

¶ A művészettörténeti szakmunkákhoz, új kutatási eredményekhez korábban nem lehetett ilyen könnyen, naprakészen hozzájutni. A megjelent monográfiák alig tartalmaztak reprodukciókat, s ha igen, akkor is fekete-fehér fotókat. A gyűjtéshez mindig hozzátartozott a folyamatos tanulás. Emőd György a régi publikációkat is sorra végigolvasta, minden feltehető szakirodalmat beszerzett. Rendszerező alkata segítségével nyújtott neki az információk feldolgozásában, erős intellektussal és struktúraalkotó képességgel bírt. Már az édesapja is gyűjtött, kerámiát és porcelánt, ezt a gyűjteményt továbbfejlesztette, és hozzátette a közép-európai ötvöstárgyakat. Mint minden gyűjtő, szerette a vadászatot, a lappangó tárgyak felkutatását, és büszke volt rá, hízelgett a hiúságának, ha valami olyasmire bukkant, amivel a műpiac bebetonozott ítéletében, a gyűjtők vélekedésében elmozdulásokat tudott elérni. Ez létező gyűjtői attitűd, motiváció. Ahogy ez a műgyűjtés világában lenni szokott, időnként belenyúlt mélyen őrzött titkokba, rendőrségi ügyei keletkeztek, megvett tárgyakat, amelyekről kiderült valami turpisság, közgyűjteményből kerültek ki, ahol másolatokkal helyettesítették őket, zavaros provenienciák kerültek elő, érdekellentétek keletkeztek. Emőd György kétségkívül megosztó ember volt.

*időnként belenyúlt
mélyen őrzött
titkokba, rendőrségi
ügyei keletkeztek,
megvett tárgyakat,
amelyekről kiderült
valami turpisság*

*Emőd György
kétségkívül
megosztó ember
volt*

¶ A lakásában maradt mintegy háromezer régi ötvöstárgy, kerámia és egyéb műtárgy, valamint a csaknem tízezer kötetes szakkönyvtár mentését segítette, hogy közeli barátja, aki rátalált, maga is műgyűjtő, pontosan tudta, mekkora érték van a lakásban. Barátai tisztában voltak vele, mennyire rossz állapotba került, képtelen uralkodni paranoiás gondolatain, és amikor kihagyta a szokásos és egyeztetett teniszmérkőzést, nem lehetett elérni, autója napokon keresztül ugyanazon

a parkolóhelyen állt a háza előtt, értesítették a rendőrséget, és azonnal elindították a védési eljárást a teljes lakásra. Megkeresték a Nemzeti Múzeumot, az akkori főigazgató, Csorba László értesítette a Forster Központot, és ők elindították az eljárást. A Nemzeti Múzeum részéről Kiss Erikát a kezdetektől bevonták a folyamatba: „Odamentünk reggel, és délután 4-ig szünet nélkül leltároztunk. A rendőrök is elámultak a lakásba belépve, ahol a padlótól a plafonig minden négyzetcenti méter műtárgyakkal volt tele, a könyvek hegyekben álltak, és szó szerint járatok voltak közöttük, ahol közlekedni lehetett. A könyveket az Iparművészeti Múzeumba szállították be. Nem volt hova leülni. Még a fürdőszobában is volt műtárgy.”

a hiányos tárgyakat gyakran kiegészítette, és ezt kitűnő minőségben valósította meg ugyan, de meglehetősen fantáziával kezelte

- ¶ Egy gyűjtemény múzeumba kerülésekor nemcsak a bejelentés, restaurálás feladata vár a muzeológusra, ennél jóval komplexebb a feladat. Szerencsés helyzet, hogy Kiss Erika sokat beszélgetett a gyűjtővel, jól ismerte a gyűjteményt, folyamatában követte a gyarapodást. „Nem mindenben értettem egyet a restaurálási, helyreállítási munkásságával. Értett a restauráláshoz, és nem arról beszélek, hogy sosem volt tárgyakat hozott létre, de a hiányos tárgyakat gyakran kiegészítette, és ezt kitűnő minőségben valósította meg ugyan, de meglehetősen fantáziával kezelte. Ráadásul az esetek többségében nem dokumentálta pontosan, pedig többnyire volt rá elmélete, elgondolása, mit miért párosított össze.”
- ¶ Jelenleg a gyarapodási naplóba vétel zajlik, mintegy ötszáz ötvöstárgyat és több mint ezer kerámiát vesznek fel, egyben tartva az anyagot, hogy később is visszakövethető legyen (azután is, ha az anyag egy része esetleg más múzeumba kerül), hogy mi érkezett be a hagyatékból a közgyűjteménybe. A munka oroszánrészre még hátravan, a kutatások és publikálások akár generációkra is munkát adnak a szakembereknek.
- ¶ Ez tehát a sikertörténet. Bonyolultabb a László Károly Gyűjtemény sorsa.
- ¶ László Károly 1923-ban, Pécsen született, a város ciszterci reál gimnáziumában érettségizett, majd beiratkozott a pécsi egyetem orvosi karára, ám tanulmányait nem tudta befejezni, 1944-ben deportálták. Több koncentrációs tábor is megjárta, mindazt, amit átélt, megírta az 1955-ben megjelent

Az út Auschwitz felé – Tóparti nyaralás című könyvében. Amikor az orosz csapatok felszabadították Theresienstadtban, hazajött, de gyakorlatilag azonnal fordult is vissza, Prágán keresztül Svájcba ment, Bazelbe, ahová a nővére a háború alatt menekült. Először orvosi tanulmányait folytatta, majd a pszichoanalízis keltette fel érdeklődését. Felkereste Zürichben Szondi Lipótot, bejelentkezett hozzá tanítványnak, és egy egészen rövid ideig dolgozott is analitikusként, az ötvenes években a Pszichoanalitikus Társaságnak is tagja lett.

¶ Közben egyre intenzívebben foglalkozott művészetekkel, színdarabot írt és rendezett, saját színtársulatot alapított, megismerkedett a szürrealizmussal és a kor összes aktuális művészeti törekvésével, művészbarátokra tett szert. Ezzel valószínűleg ugyanazt folytatta, amit már itthon, a háború előtt, amikor Kassák Lajos, Ligeti György, Tamkó Sirtó Károly, Victor Vasarely voltak a barátai. Később megismerkedett William Burroughs-zal, Jean Cocteau-val, Christóval, Allan Ginsberggel, Patricia Highsmith-szel, Robert Mapplethorpe-pal és Andy Warhollal. Egész életében remek kapcsolatteremtő volt, svájci háza mindig vendégekkel volt tele, tulajdonképpen műkereskedelemmel is művészbarátai tanácsára kezdett foglalkozni. Mindig is lakásgalériát vitt, azaz a lakását műtárgyakkal zsúfolta tele, és minden eladó volt, csak a megfelelő ajánlatra várt. Eszébe sem jutott utcafrontos üzlethelyiségbe költözni, a barátkozás, az emberi kapcsolatok volt az élete fő motorja. És a műtárgyait is szerette a maga közelében tudni, ha eladott vagy kölcsönadott valamit, azonnal pótolta a falon, kényszeresen ügyelt rá, hogy ne maradjon üres felület sehhol.

¶ Gyerekkora óta gyűjtött. Először népművészetet, Pécs környékén magyar néprajzi tárgyakat, textileket, cserépedényeket, bokályokat vásárolt. Később érdekelni kezdte az avantgárd, a konstruktivizmus, a geometrikus absztrakció és a szürrealizmus. Mindig is nagyfokú nyitottság jellemezte, a popkultúra, a robotika, a hetvenes években a punk éppúgy érdekelt, mint a klasszikus művészet. Mindig egy lépéssel mások előtt járt. A hatvanas-hetvenes évektől kezdve főként kortársakat vásárolt, de volt komolyabb kelet-ázsiai kollekciója, játékgyűjteménye, iparművészeti gyűjteménye. Ebédlőjét

*műkereskedelemmel
művészbarátai
tanácsára kezdett
foglalkozni*

*nindig egy lépéssel
mások előtt járt.
A hatvanas-
hetvenes évektől
kezdve főként
kortársakat
vásárolt,
de volt komolyabb
kelet-ázsiai
kollekciója,
játékgyűjteménye,
iparművészeti
gyűjteménye*

*Amikor az orosz csapatok felszabadították
Theresienstadtban, hazajött, de gyakorlatilag azonnal
fordult is vissza, Prágán keresztül Svájcba ment, Bázembe,
ahová a nővére a háború alatt menekült.*

Marcello Morandi tervezte, a mennyezeti freskót Victor Vasarely. A gyűjtemény gerincét a magyar avantgárd adja, de jelentős a magyar neoklasszikus anyag is. Sok Kádár Béla-művet is szerzett, elsősorban ritka darabokat az amerikai korszakból. Kassák Lajos jó barátja volt, és számos korai művet vásárolt tőle, amelyek azért is különlegesek, mert a hazai múzeumokban főleg kései alkotásokat találunk.

¶ Gyűjteménye nagyon szerteágazó, nem lehet könnyen megfogalmazni, miről is szól. Nem volt semmiféle ideológia mögötte, mindent megvett, ami neki tetszett, vagy amiben fantáziát látott. Személyes kapcsolatot, sok esetben barátságot ápolott ugyan a művészekkel, de szét tudta választani a művet az alkotótól, nem a személyes kapcsolatai mentén vásárolt. Mindig tiltakozott a skatulyák ellen, ismert bon mot-já szerint ő nem gyűjtő, hanem halmozó volt. Kritikusai épp ezt vetik a szemére, hogy a több mint tízezer darabot számláló gyűjteménye egyenetlen színvonalú. A másik fő vád, hogy sok benne a hamis műtárgy.

*ismert bon mot-já
szerint ő nem
gyűjtő, hanem
halmozó volt*

¶ László Károly az Art Basel egyik alapítójaként a műkereskedelem egyik központi figurája volt. A rendszerváltás előtt már elkezdett Magyarországra járni, és bekapcsolódott az újjáéledő hazai műkereskedelembé, először csak vásárlóként, majd élete utolsó éveiben a Biksady Galéria alapításában is részt vett 2010-ben, amit örököse és annak testvére vitt tovább a 2017-es bezárásig. A galéria azzal a céllal nyílt, hogy csatornát biztosítson a László Károly Gyűjtemény kereskedelmi darabjainak piacra viteléhez, és kínálatával valóban új szint hozott a Falk Miksa utca világába.

*a rendszerváltás
előtt már elkezdett
Magyarországra
járni, és
bekapcsolódott
az újjáéledő hazai
műkereskedelembé*

¶ A kilencvenes évek közepétől László Károly az Art Baselen sem jelent meg önálló standdal, és egyre inkább a gyűjtemény későbbi sorsa, továbbélése foglalkoztatta. Szerette volna egyben tartani a törzsanyagot, és Magyarországnak adományozni.

*szerette volna
egyben tartani
a törzsanyagot, és
Magyarországnak
adományozni*

„Egy feltételt szabott, kapjon egy méltó épületet, és látható legyen, ne raktárak mélyén porosodjon. Itt akadt el mindig a történet, hogy nem találtak épületet”

„Egy feltételt szabott, kapjon egy méltó épületet, és látható legyen, ne raktárak mélyén porosodjon. Itt akadt el mindig a történet, hogy nem találtak épületet” – mondja Sipos Dániel műkereskedő, László Károly örökösének testvére, a hagyaték egyik gondozója.

¶ 1996 szeptemberében a Múcsarnokban Lorányi Judit rendezett a gyűjteményből kiállítást, az anyag sokszínűségét hangsúlyozva. Ennek előzményeként a gyűjtő tárgyalta Schiffer Jánossal, a kultúráért felelős akkori főpolgármester-helyettessel, arról, hogy a BTM Fővárosi Képtára befogad egy kétszáz-háromszáz darabos válogatást, amíg a főváros megteremti a feltételeit a teljes gyűjtemény befogadásának. Ez idő alatt a Fővárosi Képtárban tartós letétként lesznek a művek, azután kötik meg az ajándékozási szerződést.

¶ „A kiállításra készülve ezerkétszáz műtárgyat hoztunk el Bázeltől. Irgalmatlan nagy munka volt – meséli Lorányi Judit. – László Károly kérésére én segítettem a válogatásnál. Mondhatnám, hogy valamennyire megismertem az anyagot, de nem. Annyira gazdag és furcsa volt a gyűjtemény, hogy előfordult, becsomagoltunk egy szobrot, felírtam, kivitték a kamionba, megfordultam, és ott volt mögöttem. Összezavarodtam, hogy valamit elrontottam, így azt is becsomagoltattam. Itthon derült ki, hogy kettő volt ugyanabból, mert László Károly öntetett is bizonyos szobrokból, Etienne Beöthy-szobrokat például előszeretettel, eladásra, tehát volt, amiből több példánnyal is rendelkezett. (Az örökös fontosnak tartja kiemelni, hogy a művésszel kötött szerződés szerinti példányszámot öntette csak ki László Károly – a szerk.) Ha levettünk egy képet a falról, abban a pillanatban akasztott a helyére egy másikat. Ez így ment a csomagolás alatt végig. Amikor lezártuk a kamionokat, és eljöttünk, úgy nézett ki a ház, mintha nem is jártunk volna ott.”

¶ Hazahozták a műtárgyakat, letették a Múcsarnokban, és elkezdődött a feldolgozásuk. Akkor már Budapesten is volt háza László Károlynak, Kontuly Béla egykori villája a Rózsadombon, szintén teli műtárgyakkal, és egy raktára a Gellért Szállóban. Az ezekben felhalmozott műveket is igyekeztek belevenni a katalógusba, különböző szakértők bevonásával.

gazdag és furcsa volt a gyűjtemény

A László Károly gyűjtemény – Részletek egy bázeli műgyűjteményből kiállítás megnyitója a Múcsarnokban, 1996-ban
Megnyitóbeszédet mond Schiffer János akkori kulturális ügyekért felelős főpolgármester-helyettes,
mögötte (fehér ingben) Lorányi Judit kurátor
Múcsarnok Könyvtár és Archívum

Akkor már Budapesten is volt háza László Károlynak, Kontuly Béla egykori villája a Rózsadombon, szintén teli műtárgyakkal, és egy raktára a Gellért Szállóban.

László Károly nem szerette a „válogatásokat”, ő mindig a teljes gyűjteményét, pontosabban annak atmoszféráját akarta megmutatni. A játékgyűjteményéből, a fotókból, az ázsiai anyagból is mutattak egy-egy részt. Ez utóbbihoz az Iparművészeti Múzeum szakértői (Renner Zsuzsa, Fajcsák Györgyi, Kelényi Béla) írtak tanulmányokat, Varga Vera az üveg- és kerámia-anyagról, Passuth Krisztina pedig László Károllyal készített egy személyes interjút, és tanulmányában összefoglalta a gyűjtemény főbb vonalait. A kiállítás rendezésekor kiderült, hamis művek is vannak az anyagban. Nemes Gyula restaurátor mutatott rá három Mattis-Teutsch-kép esetében, hogy ezek frissen festett alkotások, de gyanúba keveredett néhány Kassák-mű és egy Rippl-Rónai-pasztell is. Ez utóbbiról aztán a monográfus bebizonyította, hogy a művész két hasonló portrét készített, ugyanarról a modellről. László Károlyt általában nem rázta meg, ha kiderült valamiről, hogy nem eredeti. Azt mondta, „ez az én gyűjteményem, az én tévedésem, ez én vagyok.” Szerinte a múzeumokban is vannak hamis képek, és ő a gyűjteményét hibákkal, hiányosságokkal együtt vállalta. Lorányi Judit még egy jellemző reakciójára emlékszik: „László Károly azt mondta, amikor a gyűjteménye hamis darabjait rótták fel neki, hogy ez olyan dolog, mintha adott volna valakinek tíz éve egymillió forintot, és még ma is azt emlegetnék, hogy volt benne egy hamis ezres.”

általában nem
rázta meg, ha
kiderült valamiről,
hogy nem eredeti

„ez az én
gyűjteményem,
az én tévedésem,
ez én vagyok”

¶ A kiállításnak hatalmas közönségsikere volt, sor állt a Műcsarnok előtt, a katalógus is elfogyott az utolsó példányig. A szakmai visszhang viszont korántsem volt ilyen egyértelmű. Sok írás jelent meg, de a szakkritikusok fanyalogtak, sokan az általuk kétes eredetiségű művekről írtak. László Károly viszont nagyon örült a kiállítás létrejöttének, mert ragaszkodott hozzá, hogy Magyarországra kerüljön a gyűjtemény. Lorányi Judit emlékezete szerint ebben az időben keresték meg Lászlót japán és német gyűjtők, hogy megvessék a gyűjteményt,

hatalmas
közönségsikere volt,
sor állt
a Műcsarnok előtt

de a szakkritikusok
fanyalogtak

de nem adta el nekik, haza akarta hozni. A műcsarnoki kiállítás megnyitása után rendezett egy óriási „bált” a Gellért Szállóban, ahová a világ minden tájáról meghívta a barátait.

¶ A gyűjtemény nagy erénye volt, hogy számos olyan művész munkáit tartalmazta, akik a húszas években emigráltak, külföldön váltak művészekké, és Magyarországon egyáltalán nem voltak láthatók. Nem ismerték őket, és mivel életművük jelentős részét már külföldön hozták létre, a magyar múzeumok csak ritkán juthattak hozzá alkotásaikhoz. Ilyen volt Moholy-Nagy László vagy Miklós Gusztáv, Anton Prinner, Steiner Anna. Etienne Beöthy halála után László Károly megvette a párizsi műtermét, az összes rajzzal, tervvel, szoborral, köztük a hatalmas faszobrokkal, mindennel, úgy, ahogy volt. Kiss Erikához hasonlóan Lorányi Judit is azt mondja, az lett volna a nyereség abban, ha László Károly gyűjteménye hazai múzeumba kerül, hogy művészettörténészek generációinak adott volna munkát.

¶ A műcsarnoki kiállításnak a Kiscelli Múzeumban lett folytatása. László Károly beleegyezett abba, hogy első körben kétszáz-háromszáz műtárgy kerül át Kiscellbe. Lorányi Judit és László Károly válogatta ki a műveket, Passuth Krisztina szakértő tanácsadásával. Leginkább a külföldön ismertté vált magyar művészekre fókuszáltak, Magyarországon maradt a kelet-ázsiai anyagból is egy műtárgycsoport, de az raktárba került, és végig ott is maradt. A képzőművészeti anyagot a Kiscelli Múzeumban kiállították, a keleti folyosó déli szakaszán, ahol most a várostörténeti kiállítás látható. Ezt a rész korábban bútorraktárként használták, nem kiállítóterként. „Ez azért fontos – emeli ki Lorányi Judit – mert később a sajtóban sokan megtámadták a múzeumot, hogy a BTM anyagának a helyére László Károlyt nyomta be, de ez nem volt igaz. Elterjedt a szakmában, hogy László Károly meg akar szerezni múzeumi épületeket, pedig együttműködő volt, és elfogadta a realitásokat, annyit kért csak, hiú ember lévén, hogy a műtárgyai maradjanak egyben, és a neve legyen kiírva ott, ahol kiállítjuk. Úgy került el Kiscellből az anyag, hogy letelt az öt év, amíg érvényes volt a vámengedély, ki kellett vinni az országból és visszahozni, de László Károly megbántódott, hogy

*László Károly
beleegyezett abba,
hogy első körben
kétszáz-háromszáz
műtárgy kerül át
Kiscellbe*

*úgy került el
Kiscellből az anyag,
hogy letelt az öt
év, amíg érvényes
volt a vámengedély,
ki kellett vinni
az országból és
visszahozni*

*szerette volna
látni azokat
a lépéseket, amiket
a főváros tesz azért,
hogy véglegesen
idekerüljön
az anyag*

öt év alatt senkinek nem jutott eszébe kitalálni a megoldást. Azt mondta, ha leszedik és kiviszik a határon, akkor már ne vigyék vissza. Szerette volna látni azokat a lépéseket, amiket a főváros tesz azért, hogy véglegesen idekerüljön az anyag. Mindent ő fizetett, és persze a képek határon való megfordításának költsége is őt terhelte volna.”

¶ Később képbe került az Átrium mozi, mint a gyűjtemény lehetséges helyszíne, miközben szervezetenként maradt volna a Fővárosi Képtárban, de nem lett belőle semmi. Veszprém a következő állomás, ahol szerencsésen alakultak a tárgyalások, 2006-ban megnyílt az erre a célra csodálatosan felújított Dubniczay-palotában a László Károly Gyűjtemény állandó kiállítása, és 2017 tavaszáig működött, bár Lorányi Judit hozzászói, helyhiány miatt sokkal szegényesebb anyag került kiállításra, mint a Kiscelliben. Veszprémben László Károlyt díszpolgári címmel tüntették ki, 2007-ben megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetését és a Pro Cultura Hungarica díjat a magyar kultúra értékeinek külföldi megismertetéséért. A veszprémi letéti szerződés 2021-ig szólt, de 2017-ben az örökös felmondta a szerződést. Veszprém városa szerette volna, ha a kiállított anyag a városban marad, de a Nemzeti Értéktár Programmal kezdődött tárgyalások megrekedtek, sőt elmérgesedtek, és amikor már a tárgyak minőségének elemzése is belekeveredett a jogászok közötti vitába, az örökös úgy döntött, él a szerződésben is biztosított jogával, és elhozta a műtárgyakat. Sipos Dániel nem rejti véka alá, hogy nevelésesnek tartják az összeget, amit a műtárgyegyüttesért ajánlottak, tekintve, hogy hat korai, különösen nagy értékű Moholy-Nagy-kép is van az anyagban, amihez hasonlók csillagászati árakon keltek el az elmúlt évek amerikai aukcióin. Jelenleg kevés esélyt látnak arra, hogy a László Károly Gyűjteményt bemutató múzeum Magyarországon valósul meg. A műveket raktárba szállították, de a terveik között szerepel a láthatóvá tétele. Erre tematikus utazó kiállítások lennének a legalkalmasabbak, a gyűjtemény gerincét képező magyar avantgárd anyagból.

*Veszprém városa
szerette volna,
ha a kiállított anyag
a városban marad,
de a Nemzeti
Értéktár
Programmal
kezdődött
tárgyalások
megrekedtek, sőt
elmérgesedtek*

*jelenleg kevés esélyt
látnak arra, hogy
a László Károly
Gyűjteményt
bemutató múzeum
Magyarországon
valósul meg*

¶ Úgy tartják, előbb-utóbb minden értékes műtárgy múzeumba kerül. Az a kérdés, hogy melyik országban.

Többek között az ISIS kulturális örökséget, identitást pusztító tevékenységére reflektált a Magyar Nemzeti Múzeumban 2017. szeptember 19. és november 12. között megrendezett *Kereszt-tűzben – Keresztényüldözés a Közel-Keleten* című kiállítás. Az *Avicenna Közel-Kelet Kutatások Intézete*, a *Migrációkutató Intézet* és a múzeum közös anyaga ezután vándorkiállításaként folytatta útját, amelynek köszönhetően 2018 februárjában – Budapest után elsőként – Washingtonban hívta fel a figyelmet a térségben zajló folyamatokra. Bár a kiállítás fontos eleme volt az épített örökség pusztulása, Hólvényi Kristóf képriportjával az ott élők szenvedéseire hívjuk fel a figyelmet